AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVİM Yorum • No: 2022 / 11 • Şubat 2022

TÜRKLER VE YAHUDİLER - TARİHSEL BİR BAKIŞ

AVİM

Journal of Muslim Minority Affairs dergisinin son sayısında Türk tarihçi Yücel Güçlü, Jewish Salonica in 1912 and 1943: The Ottoman and Greek/German Practices Considered (1912 ve 1943te Yahudi Selaniki: Osmanlı ve Yunan/Alman Uygulamalarının Değerlendirmesi) başlıklı çok ilginç ve bilgilendirici bir makale yayınlamıştır. Makale, Osmanlı'nın Selanik'teki Yahudilere yönelik tutumunu Osmanlı sonrası yönetimlerinkiyle karşılaştırmaktadır.

Selanik Yahudilerinin çoğunluğu, İspanyol Engizisyonunun şiddetli zulmü nedeniyle ataları İber Yarımadasından kaçan Sefarad Yahudilerinden oluşmuştur. Zamanla, 19uncu yüzyılın sonlarında doğu Avrupa'daki zulümden kaçan Yahudiler ve 1903'te Kişinev'deki ve 1905'teki Odessa'daki pogromlardan kaçan Yahudiler gibi başka yerlerden kaçan çeşitli Yahudiler de şehre sığınmıştır. Bu nedenle genel olarak Osmanlı İmparatorluğu ve özellikle Selanik, Yahudiler için güvenli bir sığınak olmuştur. 1885-1887 yılları arasında ABDnin Osmanlı İmparatorluğu Büyükelçisi olan Samuel Cox, Selanik'i "Yahudiler için bir cennet" olarak tanımlamıştır. Güçlü, Amerikan Büyükelçisinin raporunu şöyle özetlemektedir:

> Yahudiler padişahı seviyorlardı ve padişah da onlara hoşgörü göstermişti. Bir Yahudi cemaatinde dini ve hukuk davalarında bir karara varmak için kutsal kitaplarda en bilgili olanlardan hüküm beklenirdi. Tıpkı birkaç eyaletteki ABD mahkemelerinin yerel kanunları takip etmesi gibi Osmanlı yönetimi de bunları izledi. Cox, daha iyi bir iç yönetim sistemi olabilir mi, diye merak etmişti. Yahudi ve Müslümanlar takdire şayan bir şekilde bir araya gelmişlerdi.

Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğunun Yahudiler için güvenli bir sığınak olarak ün kazanması ve Yahudilerin 1897'de Osmanlı'nın Yunanistan'a karşı kazandığı zaferi coşkuyla kutlarken yaptıkları gibi Osmanlı devletine bağlılıklarını göstermekten çekinmemeleri şaşırtıcı değildir. 20nci yüzyılın başlarında, Yahudiler Selanik şehrinde baskın unsur iken, Selanik vilayetinin bir bütün olarak çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu. Güçlü'nün de belirttiği gibi:

> Yahudi nüfusunun tüm kesimleri tarafından Osmanlı anavatanına karşı gerçek bir bağlılık hissediliyordu. Yahudiler, değerli yeteneklerini kattıkları ve refahlarının kaynaklandığı Osmanlı devletinin istikrarının ve varlığının sürmesine bağlıydı.

Ancak bu durum, Osmanlı'nın Kasım 1912'de Selanik'i kaybetmesi ve Yunanlıların fethi ile birdenbire son bulacaktı. Selanik'in kaybı sadece Türkler için değil, 1860'tan beri özellikle

Rum Ortodoks cemaatleri arasında Yahudi karşıtı olayların daha sık meydana geldiğini hatırlamaktan kendini alamayan Osmanlı Yahudileri için de bir travma olmuştur. Osmanlı Yahudileri, Balkan Savaşlarının başlangıcında, kaderlerini Osmanlı İmparatorluğuna sıkı sıkıya bağlayarak, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Güçlü'nün de belirttiği gibi:

> Daha bir yıl önce Sultan Reşad için Türkçe dua okuyan şehrin baş hahamı Jacob Meir, 'eğer bu imkânsız olmasaydı, Türklerin başına gelen akıbeti önlemek için silaha sarılacağını' ifade etti. Şehrin Yahudilerini Yunan vatandaşlığını kabul etmeye ve değişen siyasi manzarayla daha uyumlu yeni şapka biçimleri lehine feslerini terk etmeye ikna etmek birkaç yıl aldı ve hükümet kampanyaları düzenlendi.

Böylece Osmanlı Yahudileri, Yunan milliyetçilerinin öfkesine karşı Türklere olan yakınlıklarını ve desteklerini açıkça göstermişlerdir. Yunanistan'ın Selanik'i işgalinden kısa bir süre sonra Yunan gazetelerinde Yahudi aleyhtarı yazılar çıkmıştır. Sinagoglar basılmış ve Kanun tomarları olan Sefer Tora'ya saygısızlık edilmiştir. Önemli Yahudi tarihi anıtları yok edilmiş, Yahudi evlerine baskınlar yapılmış ve yağmalanmış ve dindar Yahudi tüccarlara hakaret etmek ve onları dışlamak için Pazartesi günü kurulan haftalık pazar Cumartesiye devredilmiştir. Bütün bunlar Yunan yönetimi tarafından Yahudileri korkutmak ve Selanik'ten çıkmaya zorlamak için yapılmış, bunun sonucunda birçok önemli Yahudi ailesi İzmir ve İstanbul'a kaçmış ve birçok önde gelen Yahudi, "Osmanlı yönetiminin mutlu zamanlarının geride kalmasına üzülmüştür. Ve Selanik Yahudileri artık sadece ayrımcılıkla değil, aynı zamanda fiziksel yıkımla da karşı karşıya kalmıştır. Alliance Israélite Universelle okulunun müdürü Joseph Nehama, Yunan halkı arasında insanlar bir Yahudi katliamından bahsediyor demiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Selanik Yahudileri, Yunan yönetiminin ayrımcılık ve önyargılarına maruz kalmaya devam etmişlerdir. 1919-1922'de Anadolu'da başarısız Yunan işgali ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki nüfus mübadelesinden sonra Yahudiler daha da marjinalleştirilmişlerdir. Anadolu'dan gelen Yunan göçmenlere iş sağlamak için Selanik belediyesi, Yahudileri ekonominin belirli alanlarından uzaklaştıran olağanüstü hal yasalarını kabul etmiştir. Bu ayrımcı uygulamaları daha sonra fiziksel şiddet izlemiştir:

> Selanik'in Yunan basını ve özellikle Makedonia gazetesi, iki unsur arasındaki ilişkileri kutuplaştırarak sistematik olarak Yahudi karşıtı propaganda yapıyordu. Yunan kamuoyunun basın tarafından zehirlenmesinin sonuçlarından biri de, kalan Yahudilerin çoğunun yaşadığı Campbell mahallesine karşı yapılan Yahudi karşıtı pogromdu. Bölge 1931'de yakılarak yerle bir edildi. Bunun doğrudan sonucu, binlerce Yahudi'nin Filistin'e ilk kitlesel göçü oldu, yerel Yahudi nüfusu 56.000'e indirildi ve Yahudi bileşeni toplam nüfusun yüzde 50'sinden yüzde 20'sine indirildi.

Pogromların yanı sıra, Osmanlı idaresi altında yüzyıllardır sahip oldukları kültürel ve eğitim haklarından da mahrum bırakılmışlardır. Yahudi okullarında Yunanca kullanımını zorunlu kılan ve İbranice ve Yahudi-İspanyolca kullanımını yasaklayan yeni düzenlemeler de getirilmiştir. Selanik'teki başlıca Yahudi mezarlığının arazisinin, Yahudileri kovmak için yeni üniversite tarafından kullanılmak üzere kamulaştırılmasına da başlanmıştır. Bütün

bunlar Yahudilerin Selanik'ten Filistin'e kitlesel kaçışına yol açmıştır. Önde gelen Sefarad Yahudileri bu yeni sürgünü üzüntüyle karşılamış ve bunun İspanya'daki kadar trajik olduğunu belirtmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşının patlak vermesi ve Selanik'in Nazi Almanyası tarafından işgal edilmesiyle, Selanik'te geriye kalan ve şu anda sayıları 56.000 olan Yahudi nüfusu çok daha kötüsüyle karşı karşıya kalacaktı. Tahminlere göre, 1945 yılına kadar, Yunanistan'ın savaş öncesi Yahudi nüfusunun 10.000'den fazlası hayatını kaybetmiş, yani Yunan Yahudilerinin çoğu Auschwitz'e sürülmek üzere yüzde 75'i yok edilmiştir. Nora Levin'e göre, tüm Yunanistan'daki toplam ölüm sayısı 60.000'in üzerinde olmuş ve neredeyse Yahudiler tamamen yok olmuştur. Yunanistan'daki Yahudi Cemaatleri Merkez Komitesi, savaştan hemen sonra savaş öncesi 79.950 kişilik nüfusun yüzde 87'sinin öldürülerek şehirdeki Yahudi varlığının trajik bir şekilde sona erdirildiğini belirtmiştir.

Selanik'teki Yahudi cemaati, 19uncu yüzyıl boyunca ve 20nci yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğundaki en kalabalık, önemli ve müreffeh topluluk olmuştur ve şehrin Yahudi nüfusu, Selanik'in kaybına kadar Osmanlı İmparatorluğunun korumasından yararlanmıştır. İlişki, karşılıklı saygı ve fayda ile karakterize edilmiştir. Osmanlı devleti, Yahudilerin ekonomik ilerleme ve refahın baş unsurlarından biri olduğunu tam olarak anlamıştır. Türkler en başından beri Yahudileri İmparatorluğun sadık unsurları olarak görmüşler ve onlara güven duymuşlardır. Selanik Yahudileri, yüzlerce yıl önce İspanya'dan Osmanlı topraklarına kaçışlarından bu yana Osmanlı İmparatorluğuna ve Türklere karşı minnet duyguları taşımışlardır. Fakat Selanik Yahudilerinin kaderi, önce Yunan işgali ile, daha sonra da Nazi rejiminin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki canice kampanyası sırasında çok daha dramatik bir şekilde değişmiştir.

**Fotoğraf: Selanikte bir Yahudi Ailesi (1917) - Kaynak: TimesofIsrael.com*

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "TÜRKLER VE YAHUDİLER - TARİHSEL BİR BAKIŞ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2022 / 11. Şubat 16. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/tr/Yorum/TURKLER-VE-YAHUDILER-TARIHSEL-BIR-BAKIS

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır